

Češka, která zastavila želví mafii

Na dva ostrůvky v Indickém oceánu, kde žije pouze deset lidí a které obejdete za půl hodiny, směřuje z Česka měsíčně 120 tisíc korun. Posílá je tam Hana Svobodová, jež chrání mořské želvy před pytláky.

☞ Vladimír Ševela

☑ Lukáš Bíba

Vedle postele drobné tmavovlásky spí v teráriu dvě želvy. Jedna z nich žije se čtyřiatřicetiletou Hanou Svobodovou od její první třídy, kdy ji dostala za vysvědčení. Druhou získala také ještě jako školačka. Obě jsou to suchozemské želvy řecké, bioložka Hana Svobodová ovšem svůj život po osmnáctých narozeninách zasvětila jejich mořským příbuzným. „Jsou krásné a elegantní, když plavou v oceánu. A byly tu už desítky milionů let před námi,“ říká ve svém skromném panelákovém bytě v pražské Michli.

Karetý a další okrunýřované druhy patří na mnoha místech planety k nejohroženějším zvířatům vůbec. Dívka, jež vyrůstala v rodině zootechnika a vedoucí školní jídelny na vesnici u středočeských Neratovic, se před šestnácti lety rozhodla, že se s tím pokusí něco udělat. Ještě coby gymnazistka odjela jako dobrovolnice na šest týdnů chránit snůšky karetích vajec do Mexika. Dnes sama řídí neziskovou organizaci, která od roku 2014, kdy začala pracovat na dvou indonéských ostrůvcích Bilang-bilangan a Mataha a na přilehlém pobřeží Bornea, pomohla na svět neuvěřitelnému počtu dvou a půl milionu mořských želv. Tolik se jich vylíhlo za posledních necelých sedm let na zmiňovaných ostrovech, z nichž každý má obvod

kolem dvou kilometrů. Dospělosti, která u karet nastane nejdříve po dvaceti letech, se podle odhadů dožije pouze dvacet procent z nich. I tak je to ale obrovské množství želv zachráněných před pytláky.

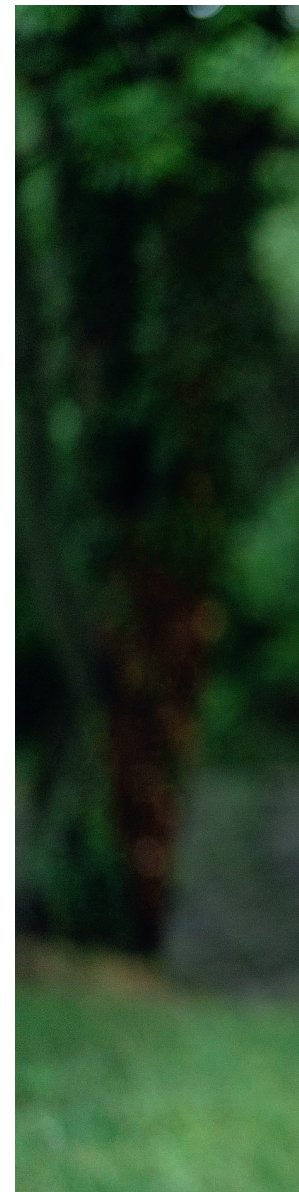
S lodivodem, rybářem a kuchařem

„Chtěla jsem jet tam, kde je to s želvami hodně špatné. Ne do USA, kde působí tisíce amerických biologů a počet želv začal po třiceti letech ochranných programů zase stoupat,“ vypráví Hana Svobodová o svém rozhodnutí vyrazit ještě během studií přírodovědecké fakulty do Indonésie. V Indickém oceánu je úbytek mořských želv nejdrastičtější a v oblasti Berau, kde Hana Svobodová působí, klesla jejich populace za 70 let o více než 90 procent. Nejvíce se tu pytláci jejich vejce a loví se kvůli masu a želvovině, největší počet tvorů tu zabíjí kolem pobřeží plovoucí odpady.

Rodačka ze středních Čech nejdříve na univerzitě v Padangu na Sumatře studovala tři čtvrtě roku indonéštinu. Pak začala pracovat jako dobrovolnice v několika želvích centrech, nakonec i na ostrůvcích v oblasti Berau u Bornea, což je osmé největší lůhniště karet obrovských na světě. Poté co odsud původní mezinárodní ochranná neziskovka odešla, založila zde Hana Svobodová spolu s Indonésanem Berlym Danielem v roce 2014 vlastní organizaci.

Suchozemskou želvu má Hana Svobodová doma od šesti let, svůj život ale zasvětila těm mořským.

Chtěla jsem jet tam, kde je to s želvami hodně špatné. Ne do USA, kde působí tisíce amerických biologů.

„Je nejpreciznějším ochranářem, kterého jsem kdy potkala. Když nikdo neví, kam přesně želva nakladla vejce, on je bez zaváhání najde a naučenými pohyby opatrně přesune do bezpečí. Výborný rybář a božský kuchař, skvěle řídí loď,“ popisuje Hana Svobodová křesťana z kmene Dajaků, jenž se stal na tři a půl roku, po které mladá Češka na ostřůvcích u Bornea žila, také jejím životním partnerem. „Ale i po rozchodu spolu výborně spolupracujeme,“ říká Hana Svobodová o Danielovi, který na ostrovech zůstal coby vedoucí desetičlenného týmu.

Na Bilang-bilanganu a Mataze snášejí vejce každou noc v průměru dvacet želv. I v Indonésii jsou tato vzácná zvířata už dlouho chráněná, ale přesto zde nepřestala působit takzvaná želví mafie. Její pytláci si přivlastňují celé snůšky a drazo je prodávají na trzích. Strhávají bezbranným tvorům zaživa krunýře kvůli želvovíně. Ochrana řízení českou

bioložkou ovšem dva dříve neobydlené ostrovy, na něž se želvy stahují v obrovském množství, začali celoročně obývat a chránit, čímž zlodějům vajec překazili plány.

„Pytláci přicházejí čím dál méně, ale občas se to děje, naposledy před měsícem,“ podotýká Svobodová. Někdy se zlodějům podaří k nakladeným vejcům dostat dříve, než je Berly Daniel a spol. uklidí do bezpečí, a utečou s nimi. Častěji však pytláky načapají a ti našťvaně odplouvají. „Jednou ochránějí zloděje dokonce na jeho vlastní lodi odvezli na policii,“ vypráví přírodovědkyně.

Místa na plážích, kde se želví mláďata lihnou, zabezpečují její kolegyně také proti krabům, hlodavcům či ptákům, kteří čerstvě vylíhlé želvy loví.

Dobré zprávy z pandemie

V posledních letech navštěvuje Hana Svobodová ostrovy jednou ročně a Berly Daniel

na obou koordinuje skupinku ochranářů. Ti jsou pečlivě vybíráni. Najdou se mezi nimi třeba i muži, kteří se dříve živili jako zloději vajec, teď ale přírodu už několik let chrání. „Není to práce pro každého. Na ostrovech není vůbec nic, ani mobilní signál, jen jedna chatka pro celý tým, pár stromů, želvy, gekoni, krabi a kaloni,“ usmívá se šéfka projektu. Její ochránějí pobírají měsíční plat v přepočtu pět tisíc korun a v želvím ráji občas zdarma pomáhají jeden nebo dva dobrovolníci, kteří sem jezdí z Evropy, především z Česka. Hana Svobodová také zajišťuje vzdělávací program pro indonéské školy. Snaží se jeho prostřednictvím vychovat a přesvědčit místní, aby zabíjení želv a pytláčení vajec považovali za něco nepřijatelného a v ničení přírody ve své vlasti nepokračovali.

„Za těch zhruba sedm let se to docela posunulo. Dřív jsme na pobřežních trzích naráželi na želvovinu a vejce velmi často,

Foto: archiv mořskéželvy.cz

Foto: Petr Jan Juračka

Hana Svobodová fotografuje na Galapágách karetu obrovskou.

Obvod indonéského ostrova Bilang-bilangan měří pouze dva kilometry.

teď už jen výjimečně,“ poznamenává Hana Svobodová. Její indonéští kolegové spolu s designéry z Česka naučili díky projektu Kokos místo želvy zdejší obyvatele vyřezávat náramky a další výrobky z kokosových ořechů namísto želvoviny. Tyto předměty se podle bioložky nyní vyrábějí v tamní oblasti v šesti vesnicích.

Vzdělávací tiskoviny včetně omalovánek pro děti vydává její organizace Chráníme mořské želvy nejen v indonéštině, ale také v angličtině i španělštině a šíří je v dalších zemích, kde spolupracuje na záchraně prastarých plazů. Například na Sri Lance, na ekvádorských Galapágách, v Malajsii či na Maltě. Přes polovinu peněz získávají želví záchranáři především z darů.

Příspěvky posílají převážně drobní dárci, po stovce či dvou měsíčně. Necelých padesát procent financí pochází z přednášek, s nimiž Hana Svobodová jezdí po republice. Ty ale byly

kvůli virové pandemii zrušeny, což je pro organizaci, která na záchranu želv dává přes 120 tisíc korun měsíčně, citelný výpadek příjmů. Hana Svobodová, která je letos nominována na ekologickou Cenu Josefa Vavrouška za výjimečný počin, si z vybraných peněz žádnou mzdu nevyplácí. Živí ji práce konzultantky pro učitele přírodovědných předmětů ve vzdělávacím centru Tereza.

Koronakrizе ukrojila neziskovce velkou část příjmů, na druhé straně pro přírodu přináší i dobré zprávy. Bioložka ukazuje fotografie z ostrova Bilang-bilangan staré několik dní, na nichž se karety obrovské páří v mělké vodě jen pár metrů od břehu. Obrázek donedávna zcela neobvyklý, želvy byly dosud zejména kvůli lodím pohybujícím se v okolí velmi ostražité a podobně bezstarostnosti by se nedopustily. Teď ale i v Indonésii a dalších zemích třetího světa platí protivirová omezení.

„Mám zprávy také z Indie, kde jsou lidé rovněž zavřeni doma kvůli koronaviru a želvy se tam vracejí po tisících klást vejce na místa, kam se desetiletí neodvážily,“ raduje se Hana Svobodová a dodává, že podobné zvěsti přicházejí z Thajska i z Brazílie. „Přála bych si, aby se po karanténě nevrátilo vše do starých kolejí a aby naše kroky vedly do promyšlenější a udržitelnější budoucnosti.“

Neřádím se na ně z výšky

Někdy se k ní dostanou selfička turistů, kteří se fotí s mláďaty v želvích centrech, jež vybírají peníze na „záchranu“ těchto živočichů. Bazény ve střediscích se hemží stovkami čerstvě vyhlých želviček, Svobodová ovšem upozorňuje na to, že novorozené želvy během dvou dnů ztratí v nádržích přirozený instinkt kam plavat a kde klást vejce, nevyvinou se jim svaly a plíce a po vypuštění do moře téměř jistě uhynou. „Jde o past na turisty. Centra tvrdí, že díky nim a vybraným penězům roste počet zachráněných želv, rostou ale spíše jen domy provozovatelů středisek, které uvidíte poblíž bazénů,“ podotýká bioložka.

Přestože se ochranářům s odpovědným přístupem daří tragický propad želví populace zpomalovat a šířit osvětu, situace na mnoha místech není zdaleka dobrá. „Nyní už dva měsíce probíhá náš záchraný program také ve východní Indonésii na ostrově Lembata. Letos v únoru jsem tam však na trhu objevila vejce kriticky ohrožených karet pravých a výrobky z želvoviny,“ vypráví Hana Svobodová.

Pytlácký nález na trhu vyfotografovala a předala tamní pobočce ministerstva životního prostředí. Ochranářka si však nedělá iluze, že úřady okamžitě zakročí. Vybavuje si třeba, jak jí jednou, když šla na jistou místní radnici vysvětlovat svůj projekt, naservírovali coby pohoštění želví vajíčka. „Ale čím častěji se budou nelegální prodej a pytláctví hlásit a mezi lidmi se víc rozšíří informace, že za ně hrozí až pět let vězení a vysoká pokuta, tím větší to bude mít dopad. A lidem samozřejmě také musíme ukázat, že se mohou žít i něčím jiným než želvovinou,“ říká Hana Svobodová. Velký vliv mají podle ní turisté: když si zakázané výrobky nebudou kupovat, přestanou je místní prodávat.

„Jsem malá a neřádím se na drobné Indonésany z výšky,“ usmívá se Hana Svobodová, když vysvětluje, čím mladá cizinka z Česka, jak říkají v Indonésii Česku, dokázala přesvědčit tamní tradičně nedůvěřivé úředníky, že její organizaci loni prodloužili smlouvu na dalších pět let. A také jak se jí podařilo motivovat místní lidi ke spolupráci. Už vážněji dodává, že své záměry trpělivě vysvětluje, navíc tamním jazykem, a vždy se sama snaží jít příkladem. „Na pláži jsem uklízela odpadky pořád dokola, i když místní nade mnou zpočátku jen nechápavě kroutili hlavou. Po několika týdnech se přidali. A dnes už mi do Prahy posílají fotky, jak pláž pěkně uklidili sami.“ ●

Přála bych si, aby se po karanténě nevrátilo vše do starých kolejí a aby naše kroky vedly do udržitelnější budoucnosti.